DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-37

ДОКТОРСЬКА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ПОЛІТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОСТОРУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Сніговська О. В.
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Трансформація докторської підготовки з політології в Україні зумовлює переосмислення не лише змісту ОНП, а й самої логіки професійного становлення здобувача третього рівня ВО. Сучасна підготовка доктора філософії виходить за межі розуміння третього циклу як завершального етапу формальної освіти, результатом якого є виконання та захист дисертації. Її зміст дедалі більше пов'язується з формуванням здатності самостійно продукувати нове знання, обґрунтовано застосовувати методологічний інструментарій, здійснювати дослідницьку та інноваційну діяльність, відображати результати досліджень і взаємодіяти з різними професійними середовищами.

За таких умов професійне становлення здобувача не обмежується набуттям академічної кваліфікації, передбачаючи поступове формування його індивідуальної професійної траєкторії, в межах якої наукові знання, дослідницький досвід, практична діяльність і взаємодія з академічними та професійними спільнотами взаємно доповнюють одне одного. Особливого значення набуває здатність фахівця застосовувати сформовані компетентності в нових дослідницьких і професійних контекстах, що актуалізує проблему неперервності його професійного розвитку.

Для конкретизації зазначеної проблематики було проаналізовано ОНП програми третього рівня за спеціальністю 052 «Політологія» та відповідними чинними програмами С2 «Політологія» в 19 українських університетах, а також ОНП Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. До вибірки увійшли заклади з різним науково-освітнім профілем, що дає змогу простежити відмінності в організації PhD-підготовки здобувачів, її змістовому наповненні та зв'язках із професійним середовищем.

Порівняння ОНП засвідчує, що сучасна PhD-підготовка з політології в Україні не має уніфікованої змістової конструкції. Спільною основою залишається формування здатності до самостійного наукового дослідження, проте способи її реалізації істотно різняться. В одних ЗВО

переважає фундаментально-теоретичний і методологічний компонент (КНУ імені Тараса Шевченка [7], ХНУ імені В. Н. Каразіна [19], ДонНУ імені Василя Стуса [3], Прикарпатський НУ імені Василя Стефаника [15]), в інших освітній зміст тісніше пов'язаний із професійною та прикладною діяльністю (НаУКМА [11], ОНУ імені І. І. Мечникова [13], МДУ [10]). Окремий напрям становлять ОНП, у яких помітну роль відіграють цифрові інструменти, робота з даними та практики організації наукової діяльності (НУ «Острозька академія» [12], ЗУНУ [5]).

Відмінності простежуються і в характері професійного середовища, в яке інтегрується здобувач. Частина програм пов'язує підготовку з академічною та науково-педагогічною діяльністю, тоді як інші передбачають застосування політологічних компетентностей фахівців у сфері політичного консультування, експертної діяльності, публічного управління, громадсько-політичної практики, міжнародних і регіональних досліджень. Показовими в цьому контексті є ОНУ імені І. І. Мечникова [13], УжНУ [16], ЧНУ імені Юрія Федьковича [20] і МДУ [10]. Отже, професійне середовище PhD-підготовки здобувачів формується як безпосереднім змістом ОНП, так і характером наукових, освітніх та професійних зв'язків закладу.

Порівняння ОНП 19 українських університетів і ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України [6] засвідчило варіативність організації докторської підготовки з політології. Передусім, відмінності стосуються предметно-змістового профілю. Поряд із фундаментальною теоретико-методологічною підготовкою (КНУ імені Тараса Шевченка [7], ХНУ імені В. Н. Каразіна [19], ДонНУ імені Василя Стуса [3]) представлені предметна спеціалізація та міжнародно-регіональна проблематика (ЛНУ імені Івана Франка [9], ВНУ імені Лесі Українки [1], ОНУ імені І. І. Мечникова [13], УжНУ [16], ЧНУ імені Юрія Федьковича [20]). Водночас, варіативність виявляється не лише у змісті підготовки, а й у її організаційному профілі, який у частині ЗВО визначається науково-освітньою спеціалізацією самого університету. Окремий тип організаційного профілю формують заклади, в яких зміст PhD-підготовки здобувачів значною мірою визначається профілем самого університету. Так, в УДУ імені Михайла Драгоманова [17] та педагогічних університетах, зокрема ХНПУ імені Г. С. Сковороди [18] і ПНПУ імені К. Д. Ушинського [2], політологічна дослідницька підготовка поєднується з виразною науково-педагогічною складовою.

Важливою характеристикою є також характер зв'язку освітньої та наукової складових. В окремих ОНП освітні компоненти безпосередньо пов'язані з виконанням дослідницьких завдань і формуванням інструментів самостійної наукової роботи (НУ «Острозька академія» [12], НаУКМА [11], ЗУНУ [5]). Методологічна підготовка при

цьому доповнюється академічним письмом, роботою з даними, цифровими технологіями та спеціалізованими методами дослідження.

Ще одна тенденція полягає у розширенні професійних траєкторій здобувачів. Окремі програми пов'язують результати підготовки не лише з науковою та науково-педагогічною діяльністю, а й із експертно-аналітичною, політико-консультаційною, управлінською, громадсько-політичною та інформаційною практикою (ОНУ імені І. І. Мечникова [13], МДУ [10], НаУКМА [11], НУ «Острозька академія» [12]). Водночас, можливості професійного розвитку визначаються не тільки змістом ОНП, а й науковою спеціалізацією кафедри, дослідницькою інфраструктурою, професійними партнерствами та включенням здобувачів до академічних і професійних мереж.

Отже, сучасна PhD-підготовка з політології в Україні поступово виходить за межі моделі, орієнтованої переважно на підготовку до захисту дисертації. Її професійний потенціал визначається поєднанням методологічної та дослідницької підготовки, практичного застосування компетентностей і включення здобувача в ширше наукове та професійне середовище. Це дає підстави розглядати PhD-підготовку як важливий етап неперервного професійного становлення фахівця.

Методологічну основу дослідження становили системний, компетентнісний та екосистемний підходи, що дало змогу розглядати PhD-підготовку не лише як сукупність освітніх компонентів, а й як етап професійного становлення, пов'язаний із науковим, освітнім і професійним середовищем. Було застосовано методи аналізу, порівняння та контент-аналізу ОНП, їхніх структурних і змістових компонентів, а також узагальнення та інтерпретації отриманих результатів.

Емпіричну основу дослідження становили офіційно оприлюднені ОНП третього рівня ВО за спеціальністю 052 «Політологія» та чинними програмами С2 «Політологія» в українських університетах, матеріали офіційних вебсторінок відповідних ЗВО щодо організації PhD-підготовки, а також ОНП ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. Для порівняльного аналізу враховувалися мета й програмні результати навчання, зміст і структура освітньої складової, дослідницькі компоненти, методологічна та цифрова підготовка, науково-педагогічна практика, визначені напрями професійної реалізації та особливості інституційного середовища підготовки здобувачів.

Порівняння ОНП засвідчило варіативність організації PhD-підготовки з політології. Передусім, відмінності стосуються предметно-змістового профілю. Поряд із фундаментальною теоретико-методологічною підготовкою (КНУ імені Тараса Шевченка [7], ХНУ імені В. Н. Каразіна [19], ДонНУ імені Василя Стуса [3]) представлені предметна спеціалізація та міжнародно-регіональна проблематика

(ЛНУ імені Івана Франка [9], ОНУ імені І. І. Мечникова [13], УжНУ [16], ЧНУ імені Юрія Федьковича [20]).

Показовою ознакою є також характер зв'язку освітньої та наукової складових. В окремих ОНП освітні компоненти безпосередньо пов'язані з виконанням дослідницьких завдань і формуванням інструментів самостійної наукової роботи (НУ «Острозька академія» [12], НаУКМА [11], ЗУНУ [5]). Методологічна підготовка здобувачів при цьому доповнюється академічним письмом, роботою з даними, цифровими технологіями та спеціалізованими методами дослідження.

Ще один напрям диференціації був пов'язаний із розширенням сфер професійної реалізації здобувачів. В окремих програмах результати підготовки корелюються не лише з науковою та науково-педагогічною діяльністю, а й з експертно-аналітичною, політико-консультаційною, управлінською, громадсько-політичною та інформаційною практикою (ОНУ імені І. І. Мечникова [13], МДУ [10], НаУКМА [11], НУ «Острозька академія» [12]). Водночас, можливості професійного розвитку фахівців визначаються не тільки змістом ОНП, а й науковою спеціалізацією кафедр, дослідницькою інфраструктурою, професійними партнерствами та включенням здобувачів до академічних і професійних мереж.

Висновки. Сучасна PhD-підготовка з політології в Україні характеризується диференціацією змісту, способів інтеграції освітньої та наукової складових і напрямів професійної реалізації учасників процесу. Виявлені особливості дають підстави розглядати її як складову неперервного професійного становлення, в якій методологічна підготовка, дослідницький досвід і взаємодія з професійним середовищем формують основу подальшого розвитку фахівців.

Література:

1. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Перелік спеціальностей (ОНП) для здобуття третього (освітньо-наукового) рівня ВО на основі НРК7 : додаток 6 до Правил прийому до ВНУ імені Лесі Українки у 2026 році. URL: https://vstup.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2026/05/%D0%94%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%A2%D0%9E%D0%9A-6_2026.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

2. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». ОНП «Політологія» третього (освітньо-наукового) рівня ВО : спеціальність С2 «Політологія». 2026. URL: https://pdpu.edu.ua/kafedra-politychnyh-nauk-i-prava/ (дата звернення: 26.09.2026).

3. Донецький національний університет імені Василя Стуса. ОНП «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень ВО, спеціальність 052

«Політологія». Вінниця. URL: https://www.donnu.edu.ua/uk/onp-politologiya-2023/

4. Запорізький національний університет. ОНП «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень ВО, спеціальність 052 «Політологія». Запоріжжя, 2023. URL: https://phd.znu.edu.ua/page/edu/programy/052/2023_onp_052_pol__tolog__ya.pdf (дата звернення: 26.09.2026).

5. Західноукраїнський національний університет. ОНП «Політологія» зі спеціальності С2 «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень ВО. 2025. URL: https://www.wunu.edu.ua/opp/aspirantura/ONP/c2_politologia/2025/ONP_Politolohiia_2025.pdf (дата звернення: 26.09.2026).

6. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Проєкт ОНП «Політологія» за спеціальністю 052 «Політологія». Київ. URL: https://ipiend.gov.ua/proiekt-onp-052/ (дата звернення: 26.09.2026).

7. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ОНП «Політологія» третього (освітньо-наукового) рівня ВО за спеціальністю 052 «Політологія». Київ, 2018. URL: https://asp.knu.ua/doc/ONP_PHD/052_ru.pdf (дата звернення: 26.09.2026).

8. Київський національний університет будівництва і архітектури. ОНП 052 «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень ВО. 2024. URL: https://usp.knuba.edu.ua/fupp/kafedri/psh/ep_psh/052-politolohiia-phd/ (дата звернення: 26.09.2026).

9. Львівський національний університет імені Івана Франка. ОНП підготовки доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія». Львів. URL: https://filos.lnu.edu.ua/academics/postgraduates (дата звернення: 26.09.2026).

10. Маріупольський державний університет. ОП «Політологія» : ОНП, ступінь доктора філософії, спеціальність С2 «Політологія». URL: https://mu.edu.ua/educational-programs/politologiya-1 (дата звернення: 27.09.2026).

11. Національний університет «Києво-Могилянська академія». ОНП PhD «Політологія». Київ. URL: https://www.ukma.edu.ua/index.php/aspirantura/5105-osvitno-naukova-prohrama-phd-politolohiia (дата звернення: 27.09.2026).

12. Національний університет «Острозька академія». ОНП «Політологія» : С2 «Політологія» / 052 «Політологія». Острог. URL: https://www.oa.edu.ua/ua/osvita/ects/info_prog/doc/irns/c2_politolohiia (дата звернення: 26.09.2026).

13. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Програма підготовки доктора філософії (PhD) за спеціальністю 052 «Політологія». Одеса. URL: https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/

fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/interrelations (дата звернення: 26.09.2026).

14. ОНП «Політологія» третього (освітньо-наукового) рівня ВО : спеціальність 052 «Політологія». Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2023. URL: https://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitno_naykovi_programu/2023/Politologiya.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

15. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. ОНП «Політологія» третього рівня ВО : галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 052 «Політологія». 2023. URL: https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/10/052-phd-proekt-2023.pdf (дата звернення: 27.09.2026).

16. Ужгородський національний університет. Кафедра політології і державного управління : офіційний сайт. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/fsusp-syspolit (дата звернення: 27.09.2026).Ужгородський національний університет. ОНП «Політологія». Ужгород. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/speciality/52/faculty/15 (дата звернення: 26.09.2026).

17. Український державний університет імені Михайла Драгоманова. ОНП підготовки докторів філософії зі спеціальності 052 «Політологія» : 2024 р. URL: https://kpn.nnipp.udu.edu.ua/osvitni-prohramy (дата звернення: 26.09.2026).

18. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. ОНП «Політологія» зі спеціальності С2 «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень ВО. 2025. URL: https://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitno_naykovi_programu/2025/Politolohiia.pdf (дата звернення: 26.09.2026).

19. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. ОНП «Політологія» : третій (освітньо-науковий) рівень, спеціальність 052 «Політологія». Харків. URL: https://new.start.karazin.ua/programm/832 (дата звернення: 26.09.2026).

20. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Вступ на ОНП «Політологія». URL: https://fipmv.chnu.edu.ua/dep/kafedra-politolohii-ta-derzhavnoho-upravlinnia/diialnist/osvitni-prohramy-kafedry/onp-politolohiia/vstup-na-onp-politolohiia/ (дата звернення: 26.09.2026).